

ENGELSCH APEN.¹

DOOR

Dr. H. J. CALKOEN.

Van de 14 orden, waarin de klasse der Zoogdieren verdeeld wordt, hebben 10 hare vertegenwoordigers in Europa en 9 in ons land. Olifanten, Tandeloozen, Buideldieren en Vogelbekdieren leven niet in ons werelddeel, Apen wel in Europa, maar niet in Nederland. Toch mag deze meervoudsvorm niet de meening doen ontstaan dat Europa veel rijker is aan Pitheci dan Australië, waar deze viervoeters geheel ontbreken: immers, het verschil bedraagt slechts één enkele soort, de *Macacus Inuus*, of *Inuus ecaudatus*, de Magot of Staartlooze Aap, die de rots van Gibraltar, Engelsch grondgebied, bewoont en daarbuiten niet voorkomt.

Zij hebben iets aantrekkelijks voor ons en tegelijk iets wat ons afstoot, die apen, die in zooveel verschillende vormen in onze dierentuinen worden aangetroffen. Er is in hun wezen en hun verschijning iets, wat ons aan den mensch herinnert, veel meer dan eenig ander dier dat doet, en dat vraagt al onze aandacht voor hen; maar tegelijk is dat menschelijke zoo weinig en in een zoo onaangename vorm bij hen ontwikkeld, dat wij met weerzin ons van hen afkeeren. Of wij hen met de Indiërs en Egyptenaren, beschouwen als eerbiedwaardige wezens, of met de meeste volken, die met de apen dezelfde streken bewonen, als ontaarde menschen, of met de Arabieren als met Allah's vloek beladen schepselen, een vermenging van duivel en mensch, of met de dierkundigen van onzen tijd als

---

¹ Honi soit qui mal y pense.

hooger ontwikkelde nakomelingen van stamvormen, waaruit ook de menschen voortgesproten zijn — waar zij de guitige zijde van de heeren der schepping ons toonen, maken zij een gunstigen indruk, waar zij de boosaardige zijde te zien geven, ergeren zij ons. Maar als OKEN beweert, dat apen zoowel in lichamelijk als in zedelijk opzicht de slechte eigenschappen van den mensch in zich vereenigen, vergeet hij dat moederliefde hen siert en medelijden met allerlei andere dieren en dat dus menig mensch in dit opzicht nog aan hen een voorbeeld nemen kan.

De apen zijn tegenwoordig bewoners van de tropische en subtropische streken der aarde. In Europa leeft de Inuus op 36° N. B., maar de noordelijkste plaats waar apen in 't wild voorkomen is 37°, in Japan, waar een Japansche Makake wordt gevonden. In het zuidelijk halfrond strekt het verbreidingsgebied zich noordelijker uit dan in de Oude wereld, n. l. tot 35°, terwijl in de Nieuwe wereld de woonplaatsen gelegen zijn tusschen 28° en 29° Z. B.

In voorhistorische tijden is hun gebied veel grooter geweest, een gevolg van geheel andere klimatologische verhoudingen dan thans. In de tertiaire periode, toen de aardoppervlakte langzamerhand het voorkomen verkreeg wat zij nu in hoofdzaken heeft, toen de flora en fauna meer en meer overeenkomst gingen vertoonen met die van onzen tijd, maar door de eigenwarmte van de aarde klimaatverschillen, tengevolge van ongelijke bestraling van de aardoppervlakte door de zon, nog weinig of niet bestonden, toen waren de gebieden, waar de nu alleen in warme streken levende dieren zich konden ontwikkelen, veel uitgestrekter. IJs was er nog niet op aarde; eerst met het einde van de tertiaire periode, in het Pliocéen, ontstond het aan de polen. Gewervelde dieren en ook zoogdieren, hebben overblijfselen achtergelaten in het Eocéen van Zuid-Engeland en Frankrijk; in het Oligocéen van Parijs zijn reeds 50 soorten van zoogdieren gevonden, in het Mioceen en Pliocéen, het einde van de tertiaire periode, vertoonden zich verschillende apen, soorten van de geslachten *Hylobates*, *Dryopithecus* en *Semnopithecus*. In allerlei deelen van Europa zijn de overblijfselen van deze en andere geslachten gevonden, wat op een ruime verspreiding in dat tijdvak van de ontwikkeling der aarde wijst. Zoo b. v. om Parijs, bij Fontainebleau, Montmorency, Etampes en Touraine. In Toscane heeft men resten aangetroffen van den oudsten vorm, een tamelijk grooten *Oreopithecus*, bij Athene een *Mesopithecus*, bij Perpignan een *Dolichopithecus*. In Gers,

in Frankrijk, leefde de *Pliopithecus*, verwant aan de Gibbons, die men nu in Oost-Indië aantreft en te Saint-Gaudens, in het departement der Haute-Garonne, heeft men den straks reeds genoemden *Dryopithecus* gevonden, een aap zoo groot als de Chimpansee en aan dezen en den Gorilla verwant. Omstreeks dezen zelfden tijd nu leefde in ons werelddeel ook het geslacht *Macacus*, in Italië langs de Arno, in Frankrijk in de omstreken van Montpellier, in Wurtemberg, en in Engeland in Essex. Van de polen tot den aequator heerschte overal een warm klimaat; de reuzenvormen van planten uit het steenkolen-tijdvak groeiden even welig op noordelijke breedten als in het zuiden, koraalriffen uit de Silurische periode ontwikkelden zich even krachtig in de poolzeeën als onder de tropen. Maar langzamerhand, vermoedelijk reeds in het jura- en krijttijdvak, verminderde de eigenwarmte der aarde, en in de nu volgende tertiaire periode trad het verschil in klimaat in verschillende deelen der aarde duidelijker op. Het werd, vooral in het noorden van ons werelddeel, aanmerkelijk kouder en het eene geslacht van apen voor en het andere na stierf uit. Een enkele soort, beter bestand dan de andere tegen wisseling van warmte en koude, overleefde al die overgangen en leeft nu nog, want van dien vorm staunt de thans in Europa levende aap hoogstwaarschijnlijk af.

Daar, waar vroeger Europa met Afrika samenhang en waar nu de zuidelijke en westelijke grenzen van ons werelddeel samenkomen, verheft zich, hoog boven de omgeving, het met rotsgevaarten bedekte zuidelijk deel van Spanje. Nog hooger dan de hoogste top verheft zich een vlaggestok, waaraan Engeland's dundoek wappert: het is de sterke vesting Gibraltar, van welker hoogten de vuurmonden naar alle kanten met verwoesting en vernieling dreigen, den ingang der Middellandsche zee bestrijken en den doortocht door de straat van Gibraltar beheerschen. Daar, maar ook daar alleen, leven de Magots in 't wild, onder bescherming van het machtige Engeland, en dat die dieren zich zoo schikken in die omstandigheden — veel gemakkelijker dan het volk waaraan Albion nu zijn bescherming met kracht van wapenen opdringt, ooit doen zal — is de oorzaak van hun in wezen blijven in Europa. Reeds sedert onheugelijke tijden leeft die Turksche aap daar, dan eens in kleiner, dan weer in grooter aantal en is dus werkelijk een bewoner van ons werelddeel, maar ongeveer in dezelfde verhouding als waarin de faisant een in ons land inheemsch dier is. Wanneer deze vogel niet hier en daar 's winters van voedsel voorzien werd en

wanneer men bij de jacht niet de wijfjes spaarde en bij voorkeur de mannetjes doodde, dan zou ook deze lang uitgeroeid zijn. Met zekerheid is niet bekend sedert wanneer de Magot ons werelddeel bewoont; een Moorsche sage verhaalt dat een onderaardsche gang, onder de zeeŕngte door, Gibraltar met Marokko verbindt en dat langs dien weg de apen van Afrika zijn overgekomen. Zeker is dat het noordwesten van Afrika, Marokko, Algerië en Tunis, het vaderland van den Magot is, maar moeielijk is nu uittemaken of deze aap in Gibraltar leeft van den tijd af toen de straat van Gibraltar nog niet bestond, of dat wellicht Marokkaansche kooplieden de dieren naar Spanje hebben overgebracht met hun koopwaren, vruchten en dieren, wat zij in den tegenwoordigen tijd nog doen. Reeds ARISTOTELES spreekt van apen, ook in Griekenland en Italië, en juist van Makaken, maar uit wat hij mededeelt blijkt niet duidelijk dat hij in 't wild levende dieren bedoelt.

Onze Magot is geheel staartloos, schraal van lichaamsbouw, sterk behaard, met een roodachtige, olijkleurige vacht. Het gelaut is gerimpeld, vleeschkleurig, evenals de ooren, handen en voeten. De lichaamshoogte is ongeveer 75 c. M., de schouderhoogte 45 à 60 c. M. Het is een verstandig, listig, vlug en krachtig dier, maar zeer schuw en zeer gevoelig voor weersverandering, wat wijst op hun afkomst uit warmere streken, evenals dat bij onze kat het geval is, die zich daarom ook zoo met genoegten kan koesteren in de warme zonnestrallen of bij den haard. Draait de wind van het westen naar het oosten of omgekeerd, dan verhuizen zij terstond, soms reeds enkele uren te voren van de eene zijde van de rots naar de andere, steeds beschutting zoekende tegen elke afkoeling. Zij voeden zich, evenals de Bavianen, veel met insekten en wormen en andere kleine dieren, maar ook met vruchten en zaden. Deze laatste worden o. a. uit de dennenkegels gepeld; verder worden kastanjes gezocht, vijgen, komkommers en allerlei in tuinen gekweekt wordende groenten.

Door hun schuwheid is het zeer moeielijk nauwkeurige gegevens te verzamelen omtrent hun leefwijze en hun aantal. Sommigen beweren evenwel, dat zij zoo schuw niet zijn en dat zij b. v. op 30 à 40 M. afstands geen vrees toonen voor den blik van een Engelschen onderofficier, noch voor zijn kleurigen uniform!

Van allerlei berichten en waarnemingen, die tot ons zijn gekomen, zijn de volgende de belangrijkste. In een beschrijving van den tocht

van den graaf van Artois naar Gibraltar in 1782 wordt van de apen geen melding gemaakt, maar toen hadden er ook voortdurend gevechten plaats in en om Spanje's zuidpunt, zoodat daardoor de aandacht van de menschen geheel werd in beslag genomen en de apen zich wel zullen hebben schuilgehouden. Gemakkelijker valt het een overzicht te geven van hun lotgevallen gedurende deze eeuw. Er zijn aantekeningen van een officier van het garnizoen uit het begin van onze eeuw, waaruit blijkt, dat toen de apen om de vesting zeer talrijk waren. Zij vormden enkele op zich zelf staande troepen, die door hun rooven en stelen zeer hinderlijk werden en weldra vernielden zij zooveel in de tuinen van de bewoners, dat men genoodzaakt was jacht op hen te maken en een menigte dood te schieten. Maar zóó gunstig waren hunne levensomstandigheden nu weer niet en hun vermenigvuldiging niet zóó sterk, dat zij het zouden kunnen uithouden tegen de vervolging door den mensch. Weldra waren er nog slechts enkelen over, zoodat de commandant der vesting in 1856 de jacht op de apen verbood en beval nauwkeurig aantekening te houden van wat omtrent deze dieren werd opgemerkt.

Een jaar later meldt POSSELT van deze apen, naar BREHM ons mededeelt: »Gedurende de overvaart van Cadix naar Gibraltar had een te Gibraltar wonende Engelschman mij op mijne vragen naar de apen geantwoord, dat er geen meer waren. In de stad verzekerde men mij het tegendeel; hun aantal werd echter verschillend aangegeven (3 à 15); de reden van deze onzekerheid is waarschijnlijk te zoeken in de levenswijze der dieren; zij houden zich in de steilste en ontoegankelijkste gedeelten van de rotsen op en zijn zeer schuw. Zonder gids begaf ik mij op weg, ging langzaam langs het gemakkelijkste pad omhoog, doch week op ongeveer twee derden van de hoogte naar links af van den hoofdweg, die naar het signaalstation leidt en begaf mij naar den hoogsten, noordelijken top van de rots. Het heerlijke panorama, dat zich onder mij uitbreidde, boeide mij zoozeer, dat ik de apen reeds geheel vergeten had, toen plotseling bij de laatste bocht van den weg mijn aandacht getrokken werd door een eigenaardig schel geluid, dat ik in 't eerst voor 't blaffen van een hond in de verte hield. Op ongeveer 200 schreden afstand voor mij lag de eerste batterij, met hare dreigend naar Spanje gerichte, ijzeren kanonnen. Op de gemetselde borstwering van deze liep een dier van de grootte van een Schotschen dashond, dat zich langzaam van mij verwijderde en van dit dier kwam het gehoorde geluid. Ik

bleef daar, en zag nu dat het een van de apen was, waarschijnlijk die welke de wacht moest houden. Aan het einde van den muur, nader bij de Middellandsche zee, lagen twee andere apen, behaaglijk in den zonneschijn uitgestrekt. Langzaam, voetje voor voetje, naderde ik het merkwaardig gezelschap, welks leden nu dicht bij elkander waren gaan staan en mij opmerkzaam aanzagen. Op een afstand van ongeveer 100 schreden stond ik stil, en keek naar de dieren, die allengs hun schroomvalligheid hadden laten varen. Op allerlei wijzen toonden zij hun welgevallen in den warmen zonneschijn; nu eens omarmden zij elkander, dan weer wentelden zij zich behaaglijk op den muur om. Dikwijls sprong een van hen al spelend op een van de kanonnen en kwam, door de geschutpoorten sluipend, aan de andere zijde weer bij zijne hem hier afwachende kameraads terug; kortom, zij leefden op deze plaats zeer huiselijk en waren, naar het scheen, voornemens zoo lang mogelijk te genieten van den prachtige zonneschijn.

Hun aantal, dat in vroegere jaren groot was, is thans tot op slechts drie verminderd; het neemt niet meer toe, waarschijnlijk omdat zij van één sekse, of allen mannetjes of allen wijfjes zijn, zoodat de kleine familie weldra geheel uitsterven zal. De eigenaars van tuinen plachten vroeger vallen te plaatsē, om hun kweekerij te beveiligen tegen de strooptochten van deze gasten, die door hun vraatzucht groote verwoestingen aanrichtten. De bescherming van het machtige Engeland was dus niet voldoende geweest om de vroegste bewoners van zijn sterkste vesting voor den ondergang te behoeden; na weinige jaren zal de fauna van Europa een dierengeslacht minder bevatten."

Die vrees is niet bewaarheid; in 1863 deelde de bevelhebber van de vesting mede dat sir WILLIAM CODRINGTON drie of vier dieren van dezelfde soort uit Tānger ingevoerd had, en dat zes of zeven jaren later het aantal apen tot elf geklommen was. In 't eerst wilden de nieuw aangekomenen niets van hun soortgenooten weten en omgekeerd ook niet; maar langzamerhand werd er kennis gemaakt en deze kennismaking scheen nog al te bevallen, zoodat allen weldra één enkele familie vormden, wat duidelijk bleek als zij van de eene zijde van de rots langs de steilste en hoogste paden gingen naar de andere zijde, om den oostewind te ontwijken. In 1872 ging een jong officier van het garnizoen, die de order niet kende dat de apen niet mochten worden vervolgd, op hen jagen en wondde er twee. Hij

zorgde dat er twee andere uit Barbarije voor deze in de plaats kwamen, maar de apen, die de rots reeds bewoonden, doodden deze twee. Bij een brand in 1874 kwam er één om, maar er hadden talrijke geboorten plaats, zoodat in 1875 het gezelschap bestond uit 6 volwassen wijfjes, verscheidene jongen en twee groote mannetjes; een van deze, met een lichaamslengte van 90 c.M. en een hoogte van 1,50 M. als hij zich op zijn achterpooten verhief, was de aanvoerder van de bende. Telkens b. v. als een verhuizing van de eene zijde der rots naar de andere noodig was, gaf hij het teeken daartoe en wees hij de richting aan. Na 7 Augustus 1875 heeft men dit dier niet meer gezien en in September vond men het dood. Een gevoelige slag was zijn heengaan voor de familie. In 1877 waren er vier volwassen en vier jonge wijfjes, een mannetje van gemiddelde grootte en vijf jongen, onder welke een mannelijk.

In Mei 1880 schreef de sergeant BROWN: Het jonge mannetje, in 1874 geboren, is nu de aanvoerder van den troep; wij tellen nu sedert dit voorjaar vier jonge mannetjes en van den zomer verwacht ik dat zeven of acht jonge aapjes geboren zullen worden. Soms vechten zij met elkaar en dan is het verwonderlijk om te zien, met welk één vlugheid zij den aanvaller achtervolgen langs en over de afgronden van de oostzijde der rots. De een tuimelt dan over den ander, houdt zich vast aan struiken en uitstekende rotspunten en is in een oogenblik honderden meters verder. Nu en dan moet ik een gewonde verbinden, die invalide geworden is bij deze dulle wedrennen, maar hunne wonden genezen nog al spoedig.

Blijkens een mededeeling van BREHM werd een op goed geluk aan een officier van de Engelsche bezetting van Gibraltar gerichte brief door kapitein C. S. SHEPARD op de meest welwillende wijze den 12^{den} Maart 1889 aldus beantwoord: »Het is moeielijk het aantal aanwezige apen nauwkeurig te bepalen. Eergisteren nog zag ik er twaalf; in den vorigen zomer heb ik er echter wel 25 bijeen gezien, en ik denk, dat men veilig aannemen kan, dat er in 't geheel omstreeks 30 zijn. In den tegenwoordigen tijd van 't jaar ziet men ze niet zoo dikwijls, omdat er op hoogere gedeelten van de rots voedsel en water in overvloed te vinden zijn. Maar gedurende den heeten zomertijd worden zij, door gebrek aan voedsel, gedwongen zich naar lager gelegen plaatsen te begeven; dan richten zij een niet onbelangrijke schade in de tuinen aan. Ongeveer in Juni of Juli van het vorige jaar hadden de apen minstens zes jongen. Het volwassen mannetje is van aanzien-

lijke grootte, volle 3 voet hoog; de grootste wijfjes zijn ook zeer ontwikkeld, maar slanker en niet zoo krachtig en gedrongen van gestalte. Het sterkste mannetje houdt zich gewoonlijk alleen, op eenigen afstand van de bende op."

In 1893 werden door SCLATER in de Zoölogical Society te Londen zeer geruststellende mededeelingen gedaan omtrent het voorkomen van apen in ons werelddeel. Hun aantal nam blijkbaar toe. De goeverneur zelf had er 30 in één groep geteld, volgens anderen was er een groep van 60 stuks, en had elke afdeeling haar eigen leidaap.

Blijkbaar gaat het dus die dieren daar nu goed en bestaat voor uitsterven voorloopig geen gevaar.
